

การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : แนวทางการกำหนดนโยบายภาครัฐ จากแนวคิดฐานชุมชน

THE SUSTAINABLE MANAGEMENT OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE (ICH) THROUGH A COMMUNITY-BASED APPROACH : GUIDELINES FOR GOVERNMENT POLICY MAKING FROM A COMMUNITY-BASED APPROACH

ชาคริต สิทธิฤทธิ์ / CHAKRIT SITTIRIT*

กองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

DIVISION OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE, DEPARTMENT OF CULTURAL PROMOTION.

Received : May 1, 2025

Revised : August 11, 2025

Accepted : August 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มุ่งอธิบายผลการศึกษาจากการดำเนินโครงการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชนเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าและความสำคัญ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง นำไปสู่การพัฒนาต่อยอดอย่างยั่งยืน ด้วยการลงพื้นที่สำรวจและเปิดเวทีพูดคุยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 11 รายการ ในพื้นที่ 6 จังหวัด ซึ่งมีผู้ประกอบการ ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษา นักเรียนและนักศึกษาในพื้นที่เข้าร่วมรับฟังแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า ในการที่จะทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังคงอยู่อย่างทรงคุณค่า ทุกฝ่ายโดยเฉพาะคนในท้องถิ่นต้องเห็นความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยร่วมกันกับองค์กรภาคีเครือข่ายเพื่ออนุรักษ์ให้ยังคงอยู่อย่างมีคุณค่า พร้อมปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้ทุนทางสังคมที่อยู่ในพื้นที่ตนเอง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ นโยบายส่งเสริมการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมให้เข้าถึงได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง นโยบายสนับสนุนการบูรณาการวัฒนธรรมเข้ากับการศึกษา นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ นโยบายสนับสนุนการมีส่วนร่วมในชุมชน และนโยบายความร่วมมือและการสนับสุนนระหว่างภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน, ชุมชนเป็นฐาน

Abstract

This academic article presented the results of a project focused on the sustainable management of intangible cultural heritage (ICH) through a community-based approach. The project aimed to raise awareness among children, youth, and the general public about the value and significance of ICH,

* ผู้แต่งหลัก E-mail : sittirit_ch@hotmail.com

fostering their active participation in preserving and promoting local heritage. By doing so, it strived to prevent the loss of cultural heritage while enabling its development into products that supported local economies. The project involved stakeholders such as entrepreneurs, civil society, educational institutions, students, and community members in activities designed to exchange knowledge and ideas. It encompassed 11 cultural heritage elements in six provinces across various regions. Fieldwork indicated that the sustainable preservation of ICH requires active local engagement, collaboration with partner networks, and adaptation to changing social contexts using local resources. Key policy recommendations included promoting cultural products, integrating culture into education, advancing cultural tourism, leveraging technology and social media, enhancing community participation, and strengthening public - private cooperation. These strategies aim to ensure the long - term conservation and sustainable development of intangible cultural heritage.

Keywords: intangible cultural heritage, sustainable management, community - based approach.

บทนำ

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ของยูเนสโก เมื่อปี พ.ศ. 2559 และได้ดำเนินการปกป้องคุ้มครอง “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ซึ่งได้มีการบัญญัติศัพท์ใหม่เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนกระทั่งนำมาสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ภายในประเทศ ดังนั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ในฐานะหน่วยงานที่กำกับดูแลพระราชบัญญัติฯ จึงต้องมีหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศ ทั้งในด้านเงินอุดหนุน ด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรม ด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ด้านการอนุรักษ์และสืบทอดหรือด้านอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566ข) รวมถึงการสร้างกลไกในกระบวนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เกิดความชัดเจนและมีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย การขึ้นบัญชี การจัดทำคลังข้อมูล การสืบทอดและถ่ายทอด การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสงวนรักษา การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ การสร้างความตระหนักรู้ ตลอดจนการพัฒนาและต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในฐานะทุนทางวัฒนธรรม ให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจกลับมาสู่ชุมชน

การนำทุนทางวัฒนธรรมของชาติมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ทางวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ร่วมกับสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้ดำเนินโครงการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567, น. 13 - 14) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชน เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าและความสำคัญ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองให้มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานโครงการฯ ดังกล่าวมีลักษณะเป็นการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ “โครงการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” โดยมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และมุมมองจากหลากหลายพื้นที่ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ภาคประชาสังคม นักออกแบบ นักสร้างสรรค์ นักเล่าเรื่อง สถาบันการศึกษา นักเรียนและนักศึกษาในพื้นที่เข้าร่วมรับฟังแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในฐานะผู้ถือครอง ผู้ถ่ายทอด ผู้สืบทอด ผู้พัฒนา และผู้สร้างสรรค์ มูลค่าเพิ่มให้แก่วัฒนธรรมของตนเอง ทั้งนี้ การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งเน้นการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทของ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ แนวทางการบริหารจัดการนี้มุ่งเน้นการใช้ศักยภาพและความร่วมมือจากคนในชุมชน เพื่อรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งสร้างคุณค่าใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดยุคใหม่

การคัดเลือกพื้นที่เวทีจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างคณะทำงานฯ และเจ้าหน้าที่ร่วมกับองค์กรภาคีหรือเครือข่าย ทั้งในลักษณะเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยน เผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อประเมินคุณค่าและความสำคัญ รวมถึงศักยภาพในการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งครอบคลุมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 11 รายการ ในพื้นที่ 6 จังหวัด กระจายตามภูมิภาคต่าง ๆ ดังนี้

1) ข้าวยาปัตตานี (เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ บ้าน ม.อ.ปัตตานีภิรมย์ ตำบลอานาหาร อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี) เป็นอาหารพื้นเมืองภาคใต้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ด้วยรสชาติจัดจ้านที่ผสมผสานความเปรี้ยว เค็ม หวาน และเผ็ดได้อย่างลงตัว ทำให้ข้าวยาเป็นเมนูที่ใคร ๆ ก็หลงใหล เคล็ดลับความอร่อยของข้าวยา คือการเลือกใช้น้ำบูดูที่มีคุณภาพจะทำให้ข้าวยามีรสชาติกลมกล่อม ผักสดใหม่จะช่วยให้ข้าวยามีรสชาติอร่อยและสดชื่น และปรับปริมาณพริกชี้หนูและน้ำมะนาวให้เหมาะสมกับความชอบของแต่ละคน ข้าวยาอุดมไปด้วยวิตามินและแร่ธาตุจากผักสด นอกจากนี้ยังมีโปรตีนจากกุ้งแห้งและไขมันดีจากถั่วลิสง ทำให้ข้าวยาเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566ก)

2) เกลือหวานปัตตานี (เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ บ้าน ม.อ.ปัตตานีภิรมย์ ตำบลอานาหาร อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี) เป็นเกลือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รสชาติเค็มกลมกล่อม มีความหวานอ่อน ๆ ไม่เหมือนเกลือทั่วไป เกิดจากกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ผ่านนาเกลือที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำจืดของแม่น้ำปัตตานี ทำให้เกลือมีแร่ธาตุและไอโอดีนสูงกว่าเกลือทั่วไป ชื่อของ “เกลือหวาน” มาจากภาษามลายูท้องถิ่นที่เรียกว่า “มารัมมานิส” ซึ่งหมายถึง “เกลือหวาน” เป็นการเปรียบเทียบและยกย่องคุณสมบัติของเกลือจากเมืองปัตตานีว่าเป็นเกลือที่มีรสเค็มที่แตกต่างและไม่เหมือนเกลือจากแหล่งอื่นใด เกลือหวานปัตตานี ไม่เพียงแต่เป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหาร แต่ยังเป็น

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่แถบนี้ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2567ข)

3) ไก่ขอมและ (เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ บ้าน ม.อ.ปัตตานีภิรมย์ ตำบลอานาหาร อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี) โดยเป็นเมนูไก่ทอดนิยมนอกจากภาคใต้ รสชาติจัดจ้าน หอมเครื่องแกงเข้มข้น ที่มีส่วนผสมหลักคือเนื้อไก่หมักกับพริกแกงกะทิ แล้วนำไปย่างหรืออบจนสุกหอม ส่วนผสมหลัก ๆ ก็จะมี เนื้อไก่ พริกแกงกะทิ กะทิ น้ำปลา น้ำตาล มะพร้าวและเครื่องเทศต่าง ๆ สิ่งสำคัญต้องหมักไก่กับพริกแกงกะทิให้นานพอสมควร เพื่อให้เครื่องแกงซึมเข้าเนื้ออย่างไต่ด้วยไฟปานกลางจนสุกเหลืองสวย หอมเครื่องเทศ นอกจากจะทำทานเองแล้ว ยังสามารถหาซื้อไก่ขอมและทานได้ตามร้านอาหารทั่วไปโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดปัตตานี (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2567ก)

4) แก้วคว่ำ (เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ ห้องประชุมวิเวก อาคารนวมินทร์ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอมะนัง จังหวัดสงขลา) ถือเป็นเมนูเด็ดของภาคใต้ หรือที่รู้จักกันในชื่ออื่น ๆ เช่น สลัดทะเลสาบ ผักบุ้งไต้หวัน เป็นอาหารพื้นเมืองของภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดสงขลา ที่มีรสชาติกลมกล่อม เปรี้ยวหวาน เค็มนิด ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเชื่อกันว่าแก้วคว่ำมีต้นกำเนิดมาจากประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ เรียกว่า โรจะก์ แต่เมื่อเข้ามาในประเทศไทย ก็มีการปรับเปลี่ยนวัตถุดิบและรสชาติให้เข้ากับคนไทย จนกลายเป็นเมนูที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ซึ่งสามารถหาทานแก้วคว่ำได้ตามร้านอาหารตามสั่ง ร้านอาหารพื้นเมืองหรือร้านอาหารริมทางในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2561)

5) ประเพณีจุดไฟตูมกาออกพรรษาโยธธ (เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช ตำบลทุ่งแต้ วัฒนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดโยธธ) เป็นประเพณีอันงดงามและเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านทุ่งแต้ อำเภอเมืองโยธธ ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ โดยเฉพาะในช่วงวันออกพรรษา ชาวบ้านจะนำผลตูมกาซึ่งเป็นผลไม้ป่าที่มีรูปร่างกลมคล้ายผลส้มมาทำความสะอาดและแกะสลักลวดลายต่าง ๆ บนเปลือก จากนั้นนำเทียนไขหรือหลอดไฟมาจุดภายใน แล้วนำไปถวายเป็นพุทธบูชาที่วัด ถือเป็น การแสดงความเคารพต่อพระพุทธรูป เนื่องจากเป็นการทำบุญในวันออกพรรษา ชาวบ้าน เชื่อว่าการจุดไฟ

ตุ้มกาจะนำมาซึ่งความสุข สงบ และความเจริญรุ่งเรือง การจุดไฟตุ้มกาช่วยให้วัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงอยู่ และสืบทอดไปยังรุ่นลูกหลาน และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนยโสธร (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2560ก)

6) หมอลำ (เมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ตำบลดงลาน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด) เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสาน มีการผสมผสานระหว่างดนตรี การร้อง การเต้น และการแสดงละคร ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชาวอีสานอย่างชัดเจน หมอลำเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของไทย ช่วยอนุรักษ์ภาษาอีสานและขนบธรรมเนียมประเพณี และเป็นแหล่งความบันเทิงที่สำคัญสำหรับชาวอีสานและผู้สนใจวัฒนธรรมอีสาน นอกจากนี้ที่ผ่านมามีหมอลำได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้และค่านิยมต่าง ๆ ให้แก่คนในชุมชน แม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปแต่หมอลำก็ยังคงได้รับความนิยมและมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง มีการนำหมอลำมาผสมผสานกับดนตรีสมัยใหม่และรูปแบบการแสดงที่ทันสมัยมากขึ้น ทำให้หมอลำเป็นที่รู้จักและชื่นชอบในวงกว้างมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566ค)

7) แห่ปราสาทผึ้ง (เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2567 ณ ห้องประชุมเทศบาลนครสกลนคร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร) เป็นงานประเพณีประจำปีที่สำคัญของจังหวัดสกลนคร จัดขึ้นในช่วงออกพรรษา โดยมีที่มาจากความเชื่อทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว โดยเชื่อว่าการสร้างปราสาทผึ้งเป็นการสร้างบุญกุศล อุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ และเป็นการแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้าขบวนแห่ปราสาทผึ้งเป็นไฮไลต์ของงาน โดยแต่ละขบวนจะประดับตกแต่งปราสาทผึ้งอย่างสวยงาม มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านประกอบขบวน อาทิ การฟ้อนรำ การแสดงดนตรี และการแต่งกายในชุดพื้นเมือง ดังนั้น ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นงานประเพณีที่น่าสนใจและควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ เพราะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวสกลนคร และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอีกด้วย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2560ค)

8) กลองตี่โนง (เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2567 ณ วัดสันทรายต้นกอก ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัด

เชียงใหม่) เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของภาคเหนือที่มีขนาดใหญ่และยาวมาก มักใช้ในงานพิธีสำคัญทางศาสนาและงานประเพณีต่าง ๆ เช่น การแห่ การฟ้อนรำ และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เสียงอันทรงพลังของกลองตี่โนงสามารถสร้างบรรยากาศที่ขลังและตื่นเต้นได้เป็นอย่างดี ใช้ตีด้วยไม้ ใช้เป็นสัญญาณบอกเวลาและประกอบในวงดนตรีพื้นบ้าน กลองตี่โนงมีบทบาทสำคัญในวัฒนธรรมล้านนา โดยมีความเชื่อว่าเสียงของกลองสามารถขับไล่สิ่งชั่วร้ายและนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังใช้เป็นสัญญาณในการสื่อสารระหว่างชุมชนอีกด้วย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้ามา แต่กลองตี่โนงก็ยังคงได้รับความนิยมและใช้ในการแสดงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2567ค)

9) ประเพณีการล่องสะเปา เดือนยี่เป็ง จังหวัดเชียงใหม่ (เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2567 ณ วัดสันทรายต้นกอก ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่) เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวล้านนาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การล่องสะเปาเป็นเหมือนการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ และยังเป็นการขอขมาต่อแม่น้ำลำคลองอีกด้วย การล่องสะเปาไม่เพียงแต่เป็นประเพณีทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย หากมีโอกาสได้ไปร่วมงานล่องสะเปาจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2560ก)

10) ฝ้ายกดอกจังหวัดลำพูน (เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2567 ณ หอประชุมเทศบาลตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน) เป็นผ้าไหมชนิดหนึ่งที่มีลวดลายนูนสูงเด่นชัด เกิดจากกระบวนการทอผ้าที่ซับซ้อนและอาศัยฝีมือช่างทอที่มีความชำนาญสูง โดยการยกเส้นไหมบางส่วนขึ้นมาแล้วขมเส้นไหมส่วนอื่นลงไป ทำให้เกิดเป็นลวดลายที่สวยงามและมีมิติ การผลิตฝ้ายกดอกเป็นกระบวนการที่ยาวนานและต้องอาศัยความอดทนและความละเอียดรอบคอบ โดยเริ่มตั้งแต่ การเลี้ยงไหม การสาวไหม การย้อมสี และการทอผ้า ทำให้ฝ้ายกดอกเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน โดยใช้ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบุญ และเป็นเครื่องนุ่งห่มของชนชั้นสูง ปัจจุบันฝ้ายกดอกกำลังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนช่างฝีมือและการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ทำให้การผลิตฝ้ายกดอกลดลง

ดังนั้น การอนุรักษ์และส่งเสริมการผลิตผ้ายกดอกจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ภูมิปัญญาและศิลปะอันงดงามนี้ยังคงอยู่สืบไป (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562)

11) ประเพณีสลากย้อมเมืองลำพูน (เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2567 ณ ห้องประชุมธรรมชัยไพศาล วัดประดู่ป่า ตำบลประดู่ป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน) เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดลำพูน ซึ่งจัดขึ้นหลังออกพรรษา เป็นการทำบุญที่ผูกโยงกับวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวบ้านมาอย่างยาวนาน ความสำคัญของสลากย้อมถือเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาวล้านนา เปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมกันจัดงานทำให้เกิดความสามัคคี และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนลำพูนได้เป็นอย่างดี (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558)

นอกจากการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการแล้ว โครงการฯ นี้ยังได้วิเคราะห์ข้อมูลผ่านการประชุมกลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็นของเด็ก เยาวชน ประชาชนที่สนใจ รวมทั้งส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน และสถาบันต่าง ๆ ในด้านการดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นและชุมชน รวมถึงการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมและการลงพื้นที่ชุมชน เพื่อการสร้างการรับรู้และขยายเครือข่ายทางวัฒนธรรม พร้อมสรุปข้อมูลการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม เชิงปฏิบัติการ เพื่อจัดทำองค์ความรู้ที่มีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญต่าง ๆ และข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการฯ

โครงการฯ คาดหวังว่าการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ชุมชนและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงสถานการณ์คงอยู่ สถานภาพปัจจุบันของการถ่ายทอดความรู้และปัจจัยคุกคาม ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการได้รับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตลอดจนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบและแนวทางการบริหารจัดการ ตลอดจนการกำหนดนโยบายและแผนงาน ได้ถูกต้องและตรงทิศทางให้สามารถนำไปสู่การสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาและขยายผล

“การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน”

จากการประชุมได้ข้อสรุปเชิงลึกเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ทั้งในฐานะผู้สืบทอด ผู้พัฒนา และผู้สร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มให้แก่วัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับเศรษฐกิจและสังคม นำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการสำคัญ 8 รูปแบบ ประกอบด้วย

1. รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญของอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจของชุมชน การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านี้จำเป็นต้องใช้แนวทางที่ให้ความสำคัญกับการรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมและสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น แนวทางนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกมิติ โดยรูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ต้องมีองค์ประกอบ คือ

1.1 การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์เฉพาะ ศูนย์การเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นพื้นที่สำคัญที่ช่วยรวบรวมและจัดแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชนที่จัดแสดงวัตถุ ประเพณี และศิลปะพื้นถิ่น หรือศูนย์การเรียนรู้เฉพาะด้านที่เน้นการฝึกอบรม เช่น การทอผ้า การทำอาหารประจำถิ่น สถานที่เหล่านี้ช่วยถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนและนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชน ตัวอย่างการนำไปใช้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมองค์ความรู้และจัดแสดงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การจัดแสดงเรื่องราวและกระบวนการทำผ้ายกดอกลำพูนที่ศูนย์เรียนรู้การทอผ้าท้องถิ่น ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้และสัมผัสกระบวนการทอผ้าด้วยตัวเอง นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในจังหวัดสกลนคร ซึ่งแสดงถึงความวิจิตรของศิลปะการทำปราสาทผึ้งและความสำคัญของประเพณีนี้ในชุมชน

1.2 การบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในหลักสูตรการศึกษา เป็นการปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่เด็ก เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของวัฒนธรรมในพื้นที่ การจัดกิจกรรมเสริมในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้การทำอาหารประจำถิ่น การทอผ้า การเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีและประเพณีท้องถิ่น ซึ่งการเชื่อมโยงเยาวชนกับวัฒนธรรมผ่านการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่รุ่นต่อไป โดยมีตัวอย่างการนำไปใช้ คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรการศึกษาเป็นวิธีการที่ดีในการปลูกฝังความตระหนักให้เยาวชน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตุ้มกาออกพรรษาโยธธที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมประจำถิ่นผ่านประวัติศาสตร์และการปฏิบัติจริง หรือการสอนหมอลำในหลักสูตรของวิทยาลัย เพื่อรักษาศิลปะการแสดงอันเป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสาน และการเรียนรู้รูปแบบการเล่นกลองตึงโนงในชุมชนเชียงใหม่ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาด้านดนตรีล้านนา เป็นต้น

1.3 การจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมในโรงเรียนและชุมชน การจัดกิจกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงชุมชนและเยาวชนเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น งานเทศกาลประจำปี ที่นำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม หรืองานเทศกาล รวมถึงการจัดกิจกรรมการสาธิตทั้งการประดิษฐ์และการประกอบอาหาร โดยกิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาให้แก่วัฒนธรรม และทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้โดยการจัดกิจกรรมในโรงเรียน เช่น การสาธิตการทำข้าวยาปัดตานีที่เน้นวัตถุดิบท้องถิ่น และภูมิปัญญาด้านอาหาร หรือการทำไก่หมอและในกิจกรรมเทศกาลประจำชุมชนที่ช่วยให้เยาวชนได้สัมผัสกับวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์จริง

ทั้งนี้ บทบาทของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์และส่งเสริมนั้น ชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาสร้างศูนย์การเรียนรู้หรือจัดกิจกรรม เช่น การให้ผู้สูงอายุหรือช่างฝีมือในชุมชนมาเป็นวิทยากร เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาให้แก่เยาวชน การสร้างความร่วมมือในชุมชน โดยเน้นการรวมตัวของกลุ่มช่างฝีมือหรือผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ เพื่อพัฒนา

แนวทางการอนุรักษ์ เช่น การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือการสร้างเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการส่งเสริมความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนควรสร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนทุกวัยมีส่วนร่วม เช่น การจัดนิทรรศการวัฒนธรรม การประกวด งานฝีมือ หรือการเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในงานชุมชน เป็นต้น

การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การบรรจุเนื้อหาในหลักสูตรการศึกษา และการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมในชุมชน เป็นแนวทางที่ช่วยรักษาและสร้างคุณค่าให้แก่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ความสำเร็จของแนวทางนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของชุมชนในการเป็นผู้นำและผู้สืบทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และเชื่อมโยงกับรากฐานของตนเองอย่างลึกซึ้ง การผสมผสานแนวทางเหล่านี้เข้าด้วยกันจะช่วยให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังคงอยู่และได้รับการยอมรับในวงกว้างต่อไป

2. รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่เพียงแต่สะท้อนถึงเอกลักษณ์และความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน แต่ยังเป็นทรัพยากรที่สามารถต่อยอดให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้อย่างมหาศาล การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวทางที่ช่วยแปรรูปมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ทันสมัย และตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในยุคปัจจุบัน แนวทางนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบ พัฒนา และสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ผลิตภัณฑ์ โดยผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับนวัตกรรมเพื่อสร้างคุณค่าใหม่ โดยรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มต้องมียอดประกอบ คือ

2.1 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยและตอบโจทย์ตลาดใหม่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้ทันสมัยช่วยเพิ่มความหลากหลายและตอบสนองตลาดที่กว้างขึ้น เช่น การพัฒนาข้าวยาปัดตานี แก้ว ในรูปแบบชุดสำเร็จรูปที่รวมวัตถุดิบและคำแนะนำสำหรับผู้บริโภคให้สามารถประกอบอาหารเอง

ได้ที่บ้าน การแปรรูปเกลือหวานปัดตานีให้กลายเป็นดอกเกลือสำหรับอาหารในราคาสูงและต่อยอดไปใช้ในธุรกิจบริการ รวมถึงการออกแบบไก่หม้อและให้เป็นอาหารพร้อมรับประทานในบรรจุภัณฑ์ที่สะดวกมากขึ้น กระบวนการนี้ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ไม่เพียงแค่ตอบสนองต่อความต้องการในชุมชน แต่ยังสามารถเข้าถึงตลาดนอกพื้นที่ได้อีกด้วย

2.2 การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน บรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูดใจและสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของชุมชน ช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารด้วยลวดลายที่บอกเล่าเรื่องราวของวัฒนธรรม ซึ่งการออกแบบเช่นนี้ไม่เพียงช่วยดึงดูดลูกค้า แต่ยังสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองให้แก่ชุมชน สำหรับตัวอย่างการประยุกต์ใช้นั้น การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับเผ่าคว๊ สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้อย่างชัดเจน โดยใช้ลวดลายและสีสันที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิต บรรจุภัณฑ์อาจประดับด้วยลวดลายของทะเลสาบสงขลา วิถีชาวประมงและภาพของวัตถุดิบท้องถิ่น เช่น กุ้งทะเล ผักบุ้ง หรือถั่วอก ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของเผ่าคว๊ เป็นต้น

2.3 การสร้างภาพลักษณ์ให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักในวงกว้าง ในลักษณะนี้รวมถึงการสร้างแบรนด์ที่มีเอกลักษณ์ ช่วยเพิ่มการรับรู้และมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ เช่น การตั้งชื่อแบรนด์ของสินค้าให้เชื่อมโยงกับท้องถิ่นและวัฒนธรรม การเล่าเรื่องราวผ่านแบรนด์สินค้าเพื่อสร้างภาพลักษณ์ เช่น การสื่อสารเรื่องเล่าผ่านประวัติความเป็นมา การสร้างแบรนด์ที่มีเอกลักษณ์ช่วยให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่จดจำและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้นในตลาดทั้งในและต่างประเทศ

กระบวนการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มนั้น ชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการร่วมออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนาหรือการร่วมกันสร้างผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาทักษะจากผู้เชี่ยวชาญในชุมชนผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ หรือการออกแบบบรรจุภัณฑ์ นอกจากนี้ อาจรวมถึงการจัดการจัดการในรูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้มีโอกาสได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถอยู่รอดและเจริญเติบโตได้ในยุคปัจจุบัน แนวทางนี้ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชนในการออกแบบและพัฒนา การสนับสนุนด้านความรู้และเทคโนโลยี รวมถึงการสร้างเอกลักษณ์ผ่านแบรนด์และบรรจุภัณฑ์ การดำเนินการในลักษณะนี้ ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน แต่ยังเสริมสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

3. รูปแบบการตลาดและประชาสัมพันธ์

การสร้างการรับรู้ผ่านการตลาดและประชาสัมพันธ์ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับตลาดในวงกว้าง และสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจและจิตใจให้แก่ผลิตภัณฑ์หรือบริการ รูปแบบการตลาดและประชาสัมพันธ์มุ่งเน้นการนำเสนอเรื่องราวและเอกลักษณ์ของชุมชนผ่านการใช้สื่อออนไลน์ การจัดงานแสดงสินค้าและการเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อสร้างความประทับใจและดึงดูดผู้บริโภค นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่มีความสนใจ ให้มีโอกาสรู้จักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น โดยรูปแบบการตลาดและประชาสัมพันธ์ ต้องมีองค์ประกอบ คือ

3.1 การใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่และสร้างการรับรู้ ผ่านสื่อออนไลน์ทั้ง TikTok, Instagram และ YouTube เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและสร้างความน่าสนใจให้แก่ผลิตภัณฑ์ ผ่านการสร้างเรื่องราว (Content) เชิงวัฒนธรรม เช่น คลิปวิดีโอการทานอาหารของท้องถิ่น วิธีการกระบวนการผลิตสินค้า การแนะนำประเพณีผ่านการบอกเล่าประวัติและที่มา รวมถึงการแสดงให้เห็นถึงความพิเศษของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องใช้วิธีการถ่ายทำและเผยแพร่เรื่องราวของชุมชน การแสดงวิถีชีวิตในท้องถิ่น กระบวนการผลิตสินค้ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือประเพณีที่เกี่ยวข้อง การใช้สื่อออนไลน์ช่วยให้เนื้อหาเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ทั้งคนรุ่นใหม่และผู้สนใจวัฒนธรรมจากทั่วโลก การเล่าเรื่องในสื่อออนไลน์สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การสร้างคลิปวิดีโอเชิงวัฒนธรรมที่บอกเล่าประวัติและกระบวนการทำงาน การถ่ายทำเบื้องหลังการจัดงานหรือผลิตสินค้าที่แสดงถึงความคิดริเริ่มของฝีมือและศรัทธาในวัฒนธรรม หรือการถ่ายทอด

ภาพบรรยากาศของงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ เพื่อดึงดูดความสนใจ ตัวอย่างที่น่าสนใจ เช่น การนำเสนอประเพณีสลากย้อมเมืองลำพูน ผ่านวิดีโอที่แสดงกระบวนการจัดทำสลากย้อม และการประดับตกแต่งอย่างสวยงามภายในวัด หรือการเผยแพร่ประเพณีจุดไฟตุ้มกาออกพรรษาโยธโร โดยเน้นความงดงามของไฟตุ้มกาในยามค่ำคืน และการรำตุ้มกาที่มีเสน่ห์ในท่วงท่าและจังหวะเพลงพื้นบ้าน นอกจากนี้ การทำปราสาทผึ้ง ก็สามารถดึงดูดใจผู้ชมได้ด้วยการถ่ายทำขบวนแห่อันยิ่งใหญ่และแสดงความประณีตในการแกะสลักปราสาทผึ้งของช่างฝีมือ เป็นต้น

3.2 การจัดแสดงสินค้าหรืองานประชาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นและนานาชาติ การจัดแสดงสินค้าหรือจัดให้มีงานเทศกาลเป็นเวทีสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงชุมชนกับผู้บริโภคโดยตรง เช่น งานแสดงสินค้านำเสนอผลิตภัณฑ์เทศกาลวัฒนธรรมท้องถิ่น งานประเพณีที่ผสมผสานกิจกรรมการแสดง อาหารและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ไปจนถึงงานแสดงสินค้านานาชาติ เน้นการส่งเสริมสินค้าที่มีศักยภาพให้เป็นที่รู้จักในระดับโลก การจัดงานเหล่านี้ช่วยสร้างโอกาสในการแนะนำผลิตภัณฑ์และบริการ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการ

3.3 การเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อเพิ่มคุณค่าทางจิตใจแก่ผลิตภัณฑ์ การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการสามารถช่วยเพิ่มการรับรู้ผ่านมิติทางจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การเล่าประวัติและที่มาของผลิตภัณฑ์ การเล่นพื้นบ้าน ดนตรี และประเพณี ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคน ไปจนถึงการสร้างความรู้สึกร่วมผ่านเรื่องเล่า ให้ผู้คนในฐานะผู้บริโภคทางวัฒนธรรมรู้สึกคล้อยตามซาบซึ้ง และมีความรู้สึกสืบทอดไปกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์ไม่เพียงเป็นสินค้าเท่านั้น แต่สามารถเป็นตัวแทนของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและเรื่องราวที่มีคุณค่าในสายตาผู้บริโภค ทั้งนี้ การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงผู้บริโภคเข้ากับ ความหมายและคุณค่าของผลิตภัณฑ์ การเล่าเรื่องช่วยเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ให้กลายเป็นสิ่งที่มีชีวิต สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และศรัทธาของชุมชน ทั้งยังเพิ่มความรู้สึกร่วมและความซาบซึ้งในคุณค่าเชิงวัฒนธรรม โดยจะเห็นได้ว่า ประเพณีทำปราสาทผึ้ง เป็นตัวอย่างของการ

เล่าเรื่องที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและเพิ่มคุณค่าให้แก่ผู้ชม เรื่องราวเริ่มจากความศรัทธาของชาวสกลนครที่ร่วมกันสร้างปราสาทผึ้งเพื่อน้อมถวายพระพุทธเจ้า การแกะสลักปราสาทผึ้งเป็นงานที่ต้องใช้ทักษะ ฝีมือ และความอดทน อีกทั้งยังสะท้อนถึงความสามัคคีของชุมชน ในขณะที่เกลียวหวานปัตตานี สามารถเล่าเรื่องผ่านประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ การผลิตเกลือที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ

สำหรับบทบาทของชุมชนในการตลาดและประชาสัมพันธ์ ชุมชนควรร่วมกันพัฒนาแนวทางการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่น การสร้างเนื้อหาประชาสัมพันธ์แบบออนไลน์ การออกแบบงานแสดงสินค้าและการเล่าเรื่องราว ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งจะต้องมาพร้อมกับการพัฒนาทักษะ ผ่านการอบรมให้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ การออกแบบแผนการตลาดและการสร้างแบรนด์ ส่งเสริมความสามารถในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้คนในชุมชนโดยเฉพาะช่างฝีมือหรือผู้เชี่ยวชาญ ควรมีบทบาทในการแสดงผลงานและเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการจัดงานแสดงสินค้าและเทศกาล

การตลาดและประชาสัมพันธ์ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับผู้บริโภคในวงกว้าง การใช้สื่อออนไลน์ การจัดงานแสดงสินค้า และการสร้างเรื่องราวที่มีคุณค่า ช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างการรับรู้ให้แก่ผลิตภัณฑ์และบริการที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น ความสำเร็จของแนวทางนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของตนเอง การตลาดที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน แต่ยังช่วยสืบทอดและยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

4. รูปแบบการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

การเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ช่วยเพิ่มมูลค่าและความยั่งยืนให้แก่วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการนำเสนอมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านี้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี และภูมิปัญญาโดยตรง การบูรณาการการท่องเที่ยวเข้ากับมรดก

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และทำให้วัฒนธรรมได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืน โดยรูปแบบการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ต้องมีองค์ประกอบ คือ

4.1 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับอาหารและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นอีกวิธีที่ช่วยเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomy Tourism) สร้างความเชื่อมโยงของอาหาร ชุมชนแหล่งผลิตอาหาร และการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้การทำอาหาร เช่น ข้าวยาปัตตานี แก้วคว่ำ ไก่ขอมและ โดยมีคนในชุมชนเป็นผู้สอน หรืออีกแนวทางหนึ่งคือ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงแล้ว จากที่จะต้องไปรับประทานอาหารที่ร้าน ก็ให้เปลี่ยนมาทานอาหารในชุมชนแทน ในลักษณะของ “ทานข้าวบ้านเพื่อน” พร้อมทั้งรับฟังเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอาหาร รวมถึงการจัดให้มีตลาดที่มีอาหารพื้นถิ่นให้ลองชิม กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าใจรากฐานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนผ่านมื้ออาหาร

4.2 การจัดเทศกาลหรือกิจกรรมพิเศษในชุมชน การจัดเทศกาลหรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น เทศกาลอาหารและศิลปวัฒนธรรม การจัดงานที่รวมอาหารพื้นถิ่น ดนตรีพื้นเมือง และการแสดงศิลปะเทศกาลและกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมแต่ยังเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน

4.3 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวไปสัมผัสมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำ เช่น เส้นทางท่องเที่ยวในการเยี่ยมชมแหล่งผลิต เพื่อเรียนรู้วิธีการผลิตและแหล่งแปรรูป รวมถึงการพัฒนาเส้นทางศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยรวมสถานที่สำคัญ เช่น พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน สถาบันช่างฝีมือ ที่จัดแสดงประวัติและความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เส้นทางเหล่านี้สร้างโอกาสให้ชุมชนจำหน่ายสินค้าพื้นถิ่นและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของตน ตัวอย่างที่โดดเด่น คือ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเพณีจุดไฟตุ้มกาออกพรรษายโสธร ในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่งแต้ จังหวัดยโสธร นักท่องเที่ยวสามารถเริ่มต้นเส้นทาง

ที่หมู่บ้านท้องถิ่น โดยได้เรียนรู้วิธีการทำตุ้มกา ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ตั้งแต่การแกะสลักการประกอบไฟตุ้มกา ไปจนถึงการตกแต่งด้วยลวดลายที่สวยงาม กิจกรรมนี้ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงกระบวนการสร้างงานศิลปะที่สะท้อนวิถีชีวิตและความศรัทธาของชุมชน นอกจากนี้ เส้นทางยังเชื่อมโยงกับธรรมชาติผ่านการเยี่ยมชมป่าดงมะไฟ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าที่งดงามและสมบูรณ์รอบชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่า เรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้าน และสัมผัสความสงบของธรรมชาติ กิจกรรมในเส้นทางนี้ช่วยสร้างความรู้สึกลึกซึ้งเชื่อมโยงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่หล่อหลอมชีวิตของคนในพื้นที่ และช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดของเส้นทางท่องเที่ยวนี้ คือ การร่วมงานเทศกาลจุดไฟตุ้มกาออกพรรษา ซึ่งชุมชนจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ ไฟตุ้มกาที่ส่องแสงระยิบระยับในยามค่ำคืน ขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่ และการแสดงศิลปวัฒนธรรม เช่น การรำตุ้มกาและดนตรีพื้นเมือง สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นไปด้วยมนต์เสน่ห์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถจดจำบรรยากาศและความรู้สึกที่จะต้องกลับมาเยือนอีกครั้งหนึ่ง

ชุมชนควรมีบทบาทเป็นเจ้าภาพที่คอยต้อนรับนักท่องเที่ยว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และจัดเตรียมกิจกรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ดังนั้น การที่คนในชุมชนรู้จักและเข้าใจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของพื้นที่ตนเองจึงสำคัญมาก นอกจากนี้ การพัฒนาสถานที่และบริการให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ หรือการปรับปรุงสถานที่ให้พร้อมสำหรับการต้อนรับผู้มาเยือน อีกทั้งควรมีการรวมตัวของคนในชุมชน เช่น กลุ่มช่างฝีมือหรือกลุ่มผู้ผลิตสินค้า ช่วยให้การจัดการกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน และอาจจะมีการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนให้สามารถมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ การช่วยจัดกิจกรรม หรือการสื่อสารเส้นทางท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งช่วยสร้างการเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นใหม่กับวัฒนธรรมท้องถิ่น กล่าวโดยสรุป การเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความยั่งยืนให้แก่วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการพัฒนากิจกรรม เทศกาล และเส้นทางท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ความสำเร็จของ

แนวทางนี้ขึ้นอยู่กับการณ์มีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการท่องเที่ยว และการสนับสนุนเยาวชนให้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การบูรณาการแนวทางเหล่านี้เข้าด้วยกัน ช่วยให้มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาชุมชน และเศรษฐกิจท้องถิ่นได้อย่างเข้มแข็ง

5. รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่ รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเน้นการรวมพลังจากคนในชุมชนทุกกลุ่ม เพื่อสร้างความร่วมมือในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืนในทุกมิติ โดยรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องมีองค์ประกอบ คือ

5.1 การสร้างเครือข่ายช่างฝีมือและการฝึกอบรม การรวมตัวของช่างฝีมือในท้องถิ่นช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง การส่งเสริมการรวมตัวสามารถกระทำได้ผ่านการจัดตั้งชมรมช่างฝีมือ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้เทคนิค และแนวทางการพัฒนางานฝีมือให้ตอบโจทย์ตลาด มีการฝึกอบรมทักษะให้ผู้สนใจในชุมชนเพื่อเข้ามาพัฒนาทักษะทางฝีมือและต่อยอดร่วมกัน นอกจากนี้ ควรสนับสนุนให้กลุ่มช่างฝีมือในชุมชนมีเวทีแสดงผลงานในการจัดงานแสดงสินค้าหรือเทศกาลวัฒนธรรม เครือข่ายช่างฝีมือไม่เพียงช่วยอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่ยังช่วยสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผ้าทอยกดอกลำพูน ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะในลวดลายและวิธีการทอที่ประณีต การรวมตัวของช่างทอผ้าในลำพูนผ่านการจัดตั้งชมรมหรือเครือข่ายช่างฝีมือ ทำให้เกิดพื้นที่สำหรับการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเทคนิคการทอผ้า หรือการแห่ปราสาทผึ้ง ในจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ผสมผสานศิลปะและความศรัทธา การรวมตัวของช่างฝีมือแกะสลักปราสาทผึ้งช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยช่างฝีมือรุ่นเก่าได้ถ่ายทอดเทคนิคการแกะสลักและการออกแบบลวดลายที่แฝงความหมายเชิงวัฒนธรรมแก่คนรุ่นใหม่ ผ่านกระบวนการฝึกอบรมและการเรียนรู้ร่วมกัน

5.2 การส่งเสริมแนวคิด “บวร” (บ้าน - วัด - โรงเรียน) เพื่อความยั่งยืน แนวคิด “บวร” เน้นการประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนในการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ บ้าน หมายถึง สมาชิกในครอบครัวของชุมชน ทุกคนในบ้านสามารถถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและเรื่องราววัฒนธรรมแก่เยาวชนและเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมสำหรับวัด เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม เช่น การจัดงานประเพณี ส่วนโรงเรียน หมายถึง การบรรจุเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษา และจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงเยาวชนกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แนวคิดนี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การประยุกต์ใช้ในวัฒนธรรมกลองตี่โง้ง ประเพณีล่องสะเปา เดือนยี่เป็ง และประเพณีสลากย้อมเมืองลำพูน ซึ่งสามารถสร้างประสบการณ์ที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมในบ้าน การสืบทอดในวัดและการเรียนรู้ในโรงเรียน กระบวนการเหล่านี้ไม่เพียงทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดำรงอยู่ แต่ยังเติบโตและปรับตัวให้เหมาะสมกับโลกยุคปัจจุบันอย่างมั่นคง

5.3 การสนับสนุนให้ชุมชนรวมตัวเป็นวิสาหกิจชุมชน การรวมตัวกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการผลิต การตลาด และการจัดการทรัพยากร รวมถึงการมีโอกาสดำเนินการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้ การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ อาจเน้นที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน โดยวิสาหกิจชุมชนสามารถรวมความรู้และทรัพยากรเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ไปจนถึงการบริหารจัดการแบบรวมกลุ่ม เช่น การแบ่งปันผลประโยชน์ การจัดสรรงานให้สมาชิก และการวางแผนการตลาดร่วมกัน การรวมตัวในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน ในตลาด และทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการนำไปประยุกต์ใช้นั้น เช่น เกลือหวานปัตตานี การรวมตัวของกลุ่มผู้ผลิตเกลือในปัตตานีเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน จะทำให้ชาวบ้านสามารถจัดการระบบการผลิตเกลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิสาหกิจชุมชนไม่เพียงช่วยพัฒนาคุณภาพของเกลือหวาน ให้ได้มาตรฐานระดับสูง แต่ยังสนับสนุนการแปรรูปเกลือให้เหมาะกับตลาดที่มีมูลค่าสูงขึ้น เช่น การผลิต

ดอกเกลือสำหรับธุรกิจอาหารและสปา ในทำนองเดียวกัน ไก่ขอและ หากมีความสามารถในการพัฒนาไปสู่กลุ่ม วิสาหกิจชุมชน การรวมตัวของผู้ผลิตไก่ขอและจะช่วยสร้างความ เป็นเอกภาพและเพิ่มโอกาสในการได้รับการสนับสนุน จากหน่วยงานภาครัฐในอนาคต

รูปแบบนี้มุ่งเน้นบทบาทของชุมชนในการสร้างการ มีส่วนร่วม กล่าวคือ การเป็นผู้นำในกระบวนการอนุรักษ์ ชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการวางแผน การอนุรักษ์ เช่น การเลือกวิธีการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม หรือการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับ บริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ ควรเน้นการสร้างแรงจูงใจให้ เยาวชนมีส่วนร่วม เช่น การจัดการประกวดที่เกี่ยวข้องกับ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือการรับฟังความเห็นของ เยาวชนในฐานะผู้ต่อยอดในอนาคต รวมถึงการประสาน ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ชุมชนควรสร้างเครือ ข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น ภาครัฐ และองค์กร เอกชน เช่น การขอรับการสนับสนุนงบประมาณ การจัด อบรม หรือการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในระดับประเทศและ นานาชาติ เป็นต้น

ดังนั้น รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกลยุทธ์สำคัญในการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน การสร้างเครือข่าย การส่งเสริม แนวคิด “บวร” และการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ช่วยเพิ่มความ เข้มแข็งและความร่วมมือภายในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของ ชุมชนทุกกลุ่มในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา ไม่เพียง ทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคงอยู่ แต่ยังสร้างคุณค่า เพิ่มให้แก่ชุมชนและเศรษฐกิจในระยะยาว การผลาน แนวทางเหล่านี้เข้าด้วยกัน เป็นวิธีที่ทรงพลังในการรักษา และต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

6. รูปแบบการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่มี ค่าและจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหลากหลายภาค ส่วนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน การสนับสนุนจากภาครัฐและ องค์กรต่าง ๆ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในด้านการ อนุรักษ์ และพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ก้าวสู่ ตลาดที่กว้างขึ้น รูปแบบการสนับสนุนนี้มุ่งเน้นการประสาน ความร่วมมือ การสนับสนุนด้านทรัพยากร และการส่งเสริม มาตรฐานคุณภาพ เพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

กลายเป็นทั้งสมบัติที่ยั่งยืนและกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจของ ชุมชน โดยรูปแบบการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่ เกี่ยวข้อง ต้องมีองค์ประกอบ คือ

6.1 การสนับสนุนด้านงบประมาณและการ จัดฝึกอบรม ภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญใน การจัดหาเงินทุนและทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การจัดสรร งบประมาณสำหรับโครงการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนงบ ประมาณสำหรับศูนย์เรียนรู้หรือศูนย์การผลิต การจัดฝึก อบรมทักษะ เช่น การฝึกอบรมคนในชุมชนเกี่ยวกับการ แปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ หรือการใช้สื่อ ดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนเหล่านี้ช่วยเพิ่ม ศักยภาพของชุมชนในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชนเป็นเครื่องมือสำคัญใน การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม โดยการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ การ ขอรับการสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวง อุตสาหกรรม และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อ ส่งเสริมผลิตภัณฑ์หรือจัดกิจกรรมวัฒนธรรม ไปจนถึงการ ร่วมมือกับภาคเอกชน เช่น การสนับสนุนด้านการตลาดจาก บริษัทเอกชน หรือการร่วมมือกับธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยง มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว อีกทั้งยัง ควรมีการส่งเสริมการเชื่อมโยงความร่วมมือกับธุรกิจภาคการ ท่องเที่ยวจากต่างประเทศให้เข้ามามีส่วนร่วมกับการส่งเสริม มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสร้างเครือ ข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐและ องค์กรเอกชน เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืน ความร่วมมือ ดังกล่าวช่วยเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตั้งแต่การสนับสนุนงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ การพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรม ไป จนถึงการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว เช่น การประยุกต์ใช้ใน ประเพณีจุดไฟตุ้มกาออกพรรษาโยธธา ประเพณีแห่ปราสาท ผึ้ง และประเพณีสลากย้อมเมืองลำพูน ที่สามารถยกระดับ ด้วยความร่วมมือจากบริษัทเอกชนในการออกแบบและ ส่งเสริมให้เป็นงานระดับสากล เป็นต้น

6.3 การส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพและลิขสิทธิ์ผลิตภัณฑ์ การสนับสนุนด้านมาตรฐานและลิขสิทธิ์ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ เช่น การรับรองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication : GI) การจดทะเบียนฝ่ายกดอกลำพูน เกลือหวานปัตตานี ให้ได้รับการคุ้มครองในฐานะผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ อีกทั้งยังต้องพัฒนาคุณภาพสินค้า เช่น การฝึกอบรมเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามมาตรฐานสากล การรับรองมาตรฐานช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์และเปิดโอกาสสู่ตลาดใหม่ ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

แนวทางดังกล่าวนี้อาจต้องอาศัยบทบาทของชุมชนในกระบวนการสนับสนุน โดยการประสานงานและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนควรมีบทบาทเชิงรุกในการเข้าร่วมโครงการที่ได้รับการสนับสนุน เช่น การขอรับทุน การเข้าร่วมการฝึกอบรม และการใช้ทรัพยากรที่ได้รับการสนับสนุนอย่างคุ้มค่า ชุมชนควรเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการสนับสนุน เช่น การเลือกวิธีอนุรักษ์ที่เหมาะสม หรือการกำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปรูปแบบการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน การจัดสรรงบประมาณ การฝึกอบรมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ช่วยให้ชุมชนสามารถส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพและลิขสิทธิ์ยังช่วยเพิ่มมูลค่าและความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ การดำเนินงานในลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยสร้างความยั่งยืนให้แก่วัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจของชุมชนและประเทศในระยะยาว

7. รูปแบบการปรับตัวและนวัตกรรม

ในยุคที่สังคมและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ การนำแนวคิดนวัตกรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ช่วยให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดั้งเดิมสามารถรักษาความเป็นเอกลักษณ์ ขณะเดียวกันก็เพิ่มความน่าสนใจ ในตลาดที่เปลี่ยนแปลงอยู่

ตลอดเวลา รูปแบบการปรับตัวและนวัตกรรมมุ่งเน้นการพัฒนาในสามมิติ ได้แก่ การสร้างวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และการผสมผสานภูมิปัญญากับแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยรูปแบบการปรับตัวและนวัตกรรม ต้องมีองค์ประกอบ คือ

7.1 การพัฒนาวัสดุที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การผลิตที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยเพิ่มความยั่งยืนและตอบโจทยตลาดในปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืน เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติทดแทนพลาสติก ซึ่งจะได้รับการยอมรับจากคนสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาวัสดุที่ยั่งยืนไม่เพียงช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อม แต่ยังสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ผลิตภัณฑ์ในสายตาผู้บริโภค การพัฒนาวัสดุที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและตอบสนองต่อกระแสความใส่ใจสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ตัวอย่างที่โดดเด่น คือ การประยุกต์ใช้กับการผลิตสะเปาในประเพณีการล่องสะเปา เดือนยี่เป็ง โดยการเปลี่ยนมาใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง ไม้ไผ่ กาบกล้วย หรือดอกไม้สด แทนกระดาษ พลาสติกหรือโฟม ซึ่งเคยก่อให้เกิดมลภาวะในแหล่งน้ำ การออกแบบสะเปาด้วยไม้ไผ่และใบตองที่ตกแต่งด้วยดอกไม้ท้องถิ่น สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของเชียงใหม่ และช่วยสร้างเรื่องราวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

7.2 การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบวนการผลิตหรือเผยแพร่ เทคโนโลยีสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและขยายโอกาสให้แก่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การออกแบบลายผ้าโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟิก การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางออนไลน์ หรือ E-commerce การส่งเสริมการเผยแพร่บน TikTok, Instagram หรือ YouTube เพื่อเข้าถึงผู้บริโภคในวงกว้าง การพัฒนาแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์สำหรับแนะนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีช่วยลดต้นทุน เพิ่มการเข้าถึง และสร้างโอกาสให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถแข่งขันได้ในตลาดสากล

7.3 การผสมผสานภูมิปัญญาเข้ากับแนวคิดสมัยใหม่ การนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดสมัยใหม่ ช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้แก่ผลิตภัณฑ์และบริการ เช่น การพัฒนาอาหารพื้นถิ่นในรูปแบบใหม่ การออกแบบแฟชั่นและสินค้าไลฟ์สไตล์ที่สามารถใช้ได้

ในชีวิตประจำวัน โดยเน้นการเข้าถึงคนทุกกลุ่ม การผสมผสานแนวคิดสมัยใหม่ ทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถตอบโจทย์กลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ การผสมผสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับแนวคิดสมัยใหม่ ช่วยเพิ่มความน่าสนใจและการเข้าถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในกลุ่มคนรุ่นใหม่และผู้บริโภคในระดับนานาชาติ ตัวอย่างที่เด่นชัดคือ หมอลำและกลองตึงโน้ตที่สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับแนวดนตรีแบบสมัยใหม่หรือดนตรีสากล เพื่อสร้างประสบการณ์ทางดนตรีที่แปลกใหม่และน่าตื่นตาตื่นใจ อย่างไรก็ตาม ในการประยุกต์สิ่งเหล่านี้จะต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมว่าการผสมผสานแนวคิดแบบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับแนวคิดสมัยใหม่จะสามารถทำได้มากหรือน้อยเพียงใด

สำหรับบทบาทของชุมชนในรูปแบบการปรับตัวและนวัตกรรมนี้ ควรเน้นการสนับสนุนเยาวชนในชุมชนให้ เป็นกำลังสำคัญในการนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น การออกแบบกราฟิก การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์หรือการสร้างเนื้อหาส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญในชุมชนสามารถถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ขณะที่คนรุ่นใหม่ช่วยพัฒนาแนวคิดและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ รวมถึงชุมชนควรส่งเสริมการตลาดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ ๆ โดยไม่ละทิ้งความเป็นเอกลักษณ์ของตน เช่น การทดลองใช้วัสดุใหม่ หรือการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการปรับตัวและนวัตกรรมเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถรักษาความเป็นเอกลักษณ์และก้าวทันความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน การพัฒนาวัสดุที่ยั่งยืน การนำเทคโนโลยีมาใช้ และการผสมผสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับแนวคิดสมัยใหม่ ไม่เพียงช่วยเพิ่มความน่าสนใจและมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ แต่ยังทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนสามารถคงอยู่และเติบโตในตลาดที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การผสมผสานระหว่างนวัตกรรมและเอกลักษณ์ท้องถิ่นอย่างสมดุลเป็นกุญแจสำคัญสู่ความยั่งยืนของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

8. รูปแบบการบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างเอกลักษณ์และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน การบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นช่วยสร้างรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต และกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ รูปแบบการบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นมุ่งเน้นการใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยรูปแบบการบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นต้องมีองค์ประกอบ คือ

8.1 การนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้าสู่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยการเชื่อมโยงเข้ากับอุตสาหกรรมที่ตอบโจทย์ตลาด ช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมสปาและสุขภาพ และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม คือ กระบวนการปรับใช้หรือประยุกต์องค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนในรูปแบบใหม่ที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยผ่านกระบวนการที่เหมาะสมกับตลาดและความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน การผสมผสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับอุตสาหกรรมเหล่านี้ ช่วยสร้างโอกาสใหม่ ๆ ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และบริการที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น

8.2 การใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นแรงผลักดันเศรษฐกิจในพื้นที่ การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ที่อาศัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนช่วยสร้างจุดเด่นและความแตกต่าง เช่น การสร้างแบรนด์ท้องถิ่น การสร้างแบรนด์สินค้าที่สะท้อนวัฒนธรรม รวมถึงการใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น การผลิตงานศิลปะที่ใช้ลวดลายดั้งเดิม การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เป็นของที่ระลึกที่สะท้อนเรื่องราวของชุมชน หรือการปรับให้ประเพณีที่จัดขึ้นสอดคล้องไปกับวิถีชีวิตและความเชื่อของคน แนวทางนี้ช่วยให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระยะยาว

ดังนั้น ในกระบวนการบูรณาการ ชุมชนควรมีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาและบริหารจัดการ เช่น การรวบรวมทรัพยากร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดการ

ตลาด การถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระหว่างรุ่น จากผู้เชี่ยวชาญในชุมชนสามารถถ่ายทอดให้แก่เยาวชน เพื่อให้เกิดการสืบทอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน เช่น การรวมกลุ่มเพื่อจัดซื้อวัตถุดิบ หรือการจัดส่งสินค้าร่วมกัน รูปแบบการบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น จึงเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนให้แก่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้าสู่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง และการใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นแรงผลักดันเศรษฐกิจ ช่วยเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การผสมผสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจอย่างสมดุล ไม่เพียงทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคงอยู่ แต่ยังกลายเป็นพลังสำคัญที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว

สรุป

ผลจากการลงพื้นที่จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ “การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” ทั้ง 11 รายการ มุ่งเน้นการอนุรักษ์และพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ แนวทางการบริหารจัดการนี้มุ่งเน้นการใช้ศักยภาพและความร่วมมือจากคนในชุมชน เพื่อรักษาเอกลักษณ์และ

คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งสร้างคุณค่าใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดยุคใหม่

รูปแบบการบริหารจัดการที่พัฒนาขึ้นมีความหลากหลาย ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การท่องเที่ยว การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กร การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ ตลอดจนการบูรณาการกับเศรษฐกิจท้องถิ่น รูปแบบเหล่านี้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและการพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย ด้วยการให้ชุมชนเป็นฐาน แนวทางนี้ไม่เพียงแต่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ แต่ยังช่วยยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า และสามารถสร้างความยั่งยืนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

ข้อสรุปเชิงลึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ทั้งในฐานะผู้ถือครอง ผู้ถ่ายทอด ผู้สืบทอด ผู้พัฒนา และผู้สร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มให้แก่วัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การจัดทำรูปแบบและแนวทางดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากชุมชนท้องถิ่น ในการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีประเด็นสำคัญที่ได้รับการหยิบยกขึ้น

ภาพที่ 1 แผนผังสรุปแนวทางการพัฒนาและขยายผล

“การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน”

ที่มา : ชาคริต สิทธิฤทธิ์, (2568).

มาประกอบการพัฒนา จากการรวบรวมและวิเคราะห์ความคิดเห็นดังกล่าวได้นำไปสู่การพัฒนาแบบจำลอง 8 รูปแบบในการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตามภาพแผนผังประกอบ

สำหรับข้อเสนอเชิงนโยบาย กรมส่งเสริมวัฒนธรรมควรมีมาตรการและนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. นโยบายส่งเสริมการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมให้เข้าถึงได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง โดยการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมที่ทันสมัย เช่น การสร้างชุด DIY หรือสินค้าอาหารสำเร็จรูปที่สะดวกต่อการบริโภค และพกพา เช่น ข้าวยาบัตตานี ไข่หม้อและ หรือเค้กข้าว รวมทั้งการสร้างแบรนด์สินค้าเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะสินค้าที่มีเอกลักษณ์ เช่น ผ้ายกดอกลำพูน เกลือหวานปัตตานี และอาหารพื้นบ้าน และสนับสนุนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เพื่อปกป้องและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

2. นโยบายสนับสนุนการบูรณาการวัฒนธรรมเข้ากับการศึกษา โดยพัฒนาเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่น ในหลักสูตรการเรียนการสอน เช่น การเรียนรู้การทำสลากย้อม การตีกลองตี่โนง หรือการทำสะเปา และจัดโครงการฝึกอบรมหรือเวิร์กช็อปเชิงสร้างสรรค์ เพื่อถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่เยาวชน

3. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเฉพาะด้าน เช่น เทศกาลล่อง

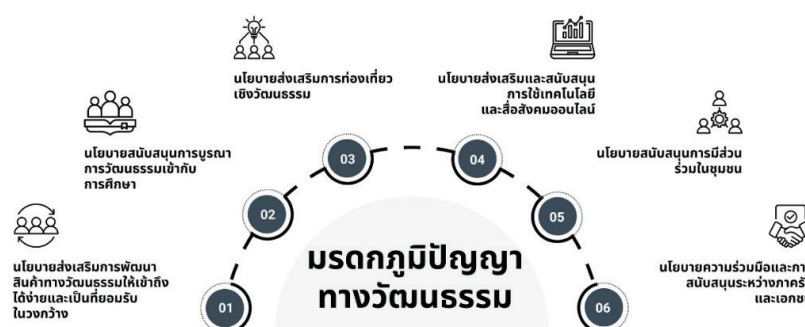
สะเปา เดือนยี่เป็ง งานแสดงประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง หรือ กิจกรรมแกะสลักผลตุมกา โดยใช้ Gastronomy Tourism เพื่อเชื่อมโยงอาหารท้องถิ่นกับการเรียนรู้วัฒนธรรม เช่น การจัดกิจกรรมเวิร์กช็อปทำข้าวยาบัตตานี หรืออาหารเมนูฟิวชัน เป็นต้น

4. นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ในการเผยแพร่โดยการสร้างคอนเทนต์ออนไลน์ที่ดึงดูดความสนใจ เช่น การทำคลิปวิดีโอเกี่ยวกับการทำข้าวยาหรือเรื่องราวหมอลำ จัดทำเนื้อหาในหลายภาษา เพื่อขยายฐานผู้เข้าชมในระดับนานาชาติ เป็นต้น

5. นโยบายสนับสนุนการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยการส่งเสริมแนวคิด “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ในการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมอย่างจริงจัง และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน เช่น การจำหน่ายของที่ระลึก หรือการผลิตสินค้าแฟชั่น ที่เชื่อมโยงกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

6. นโยบายความร่วมมือและการสนับสนุนระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนและองค์กรเอกชน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมและสร้างมูลค่าเพิ่มจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชน

ข้อเสนอเชิงนโยบายของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม สำหรับการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 2 แผนผังข้อเสนอเชิงนโยบายของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม สำหรับการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ที่มา : ชาศริต สิทธิฤทธิ์, (2568).

แนวทางการกำหนดนโยบายภาครัฐจากแนวคิดฐานชุมชนในครั้งนี้ เกิดขึ้นจากข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการลงพื้นที่ชุมชนและการประชุมเชิงปฏิบัติการภายใต้โครงการ “การบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” ซึ่งมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 11 รายการ ในพื้นที่ 6 จังหวัด กระจายตามภูมิภาคต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางของกระบวนการดำเนินงาน ดังนั้น ด้วยปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชน ทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเอง และปัจจัยแวดล้อม ย่อมส่งผลให้สถานการณ์คงอยู่ สถานภาพปัจจุบันของการถ่ายทอดความรู้และปัจจัยคุกคาม ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนความต้องการได้รับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ มีความแตกต่างกันออกไปตามเหตุปัจจัยเหล่านั้น ส่งผลต่อการจัดทำมาตรการและนโยบาย เช่น รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าว ก็ต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). “ประเพณีสลากย้อมเมืองลำพูน”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/62b2a2d2f7be8fc407c5a800>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2560ก). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “ประเพณีจุดไฟตุ้มกา ออกพรรษาไชยสร”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/629d76f1472e28a00d0ba8f2>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2560ข). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “ประเพณีการล่องสะเปา เดือนยี่เป็ง จังหวัดเชียงใหม่”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/63ce3fa6ceb64ebe676f00c0>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2560ค). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “แห่ปราสาทผึ้ง”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/63f5c4339cb017601e00f7df>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2561). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “เถ้าคั่วสงขลา”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/629d76f2472e28a00d0bac6c>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “ผ้ายกดอกลำพูน”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/629d76f2472e28a00d0bac58>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2566ก). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “ข้าวยาปัตตานี”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/6291e5b8978f238e61f78381>

อย่างไรก็ตาม มาตรการและนโยบายด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนนี้ จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น (จังหวัด) และทำให้เกิดกลไกในการกำกับ ติดตามประเมินผล โดยเฉพาะมาตรการในการสอดส่อง ดูแล ค้ำครอง ป้องกันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับชาติ รวมถึงเกิดกระบวนการสร้าง ความตระหนักรู้ในคุณค่าและเคารพความแตกต่างหลากหลายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในท้ายที่สุด จะนำไปสู่การถ่ายทอดและสืบทอดอย่างต่อเนื่องจนดำรงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้อยู่คู่สังคมได้อย่างเหมาะสม และมีการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านั้นมาสร้างสรรค์และต่อยอดในรูปแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแนวทาง การพัฒนาอย่างยั่งยืน

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2566ข). คู่มือดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2566ค). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “หมอลำ ร้อยเอ็ด”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/67d3f5259c0d9d2cad6dbe86>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2567ก). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “ไผ่ผ่อและ”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/66d6bdd73a1da799f417c8ca>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2567ข). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “เกลือหวานปัตตานี”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/67b82762b2337e7607738310>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2567ค). แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (แบบ มก.2) “กลองตี่โนง”. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/66d6b8bf3a1da799f417bab3>
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2567). รายงานฉบับสมบูรณ์ ผลการดำเนินการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เสนอกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.